

Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского
Серия «Юридические науки». Том 26 (65). 2013. № 2-2. С. 121-130.

УДК 343.985

СУТНІСТЬ, ВИДИ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ СПОСОБІВ РОЗГОЛОШЕННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ТАЄМНИЦЬ

Резнікова Г. І.

*Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності
імені академіка В. В. Сташиса Національної академії правових наук України
м. Харків, Україна*

У статті аналізуються визначення поняття «розголошення» як самостійного способу вчинення злочинів щодо професійних таємниць, досліджується його структура. Пропонується авторське визначення поняття «розголошення професійних таємниць», виокремлюються його ознаки як способу вчинення злочинів. Розроблено класифікацію способів учинення злочинів щодо розголошення професійних таємниць.

Ключові слова: професійна таємниця; розголошення; спосіб учинення злочину; класифікація.

На тепер ученими-криміналістами не розроблена окрема криміналістична методика з розслідування злочинів щодо розголошення професійних таємниць. Проте статистика зареєстрованих правопорушень в Україні за січень – листопад 2013 р.¹ свідчить, про практичну доцільність криміналістичного дослідження злочинів щодо розголошення професійних таємниць, зокрема про необхідність забезпечити науково-обґрунтованими методичними рекомендаціями діяльність правоохоронних органів з розслідування названої категорії злочинів. Криміналістика, виконуючи свою службову функцію, має запропонувати систему окремих міжродових криміналістичних методик розслідування злочинів щодо розголошення професійних таємниць. Основою формування цієї системи окремих криміналістичних методик має стати

¹Примітка. Статистика кримінальних правопорушень, що пов'язані з розголошенням професійних таємниць, за січень – листопад 2013 року свідчить, що зареєстровано таку кількість правопорушень: 1) розголошення відомостей про проведення медичного огляду на виявлення зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби (ст. 132 КК України) – 3; 2) незаконне розголошення лікарської таємниці (ст. 145 КК України) – 6; 3) порушення таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної чи іншої кореспонденції, що передаються засобами зв'язку або через комп'ютер (ст. 163 КК України) – 17; 4) розголошення таємниці усиновлення (удочеріння) (ст. 168 КК України) – 12; 5) порушення недоторканності приватного життя (ст. 182 КК України) – 158; 6) умисне порушення вимог законодавства про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму (ст. 209-1 КК України) – 3; 7) незаконне збирання з метою використання або використання відомостей, що становлять комерційну або банківську таємницю (ст. 231 КК України) – 20; 8) розголошення комерційної або банківської таємниці (ст. 232 КК України) – 15; 9) незаконне використання інсайдерської інформації (ст. 232-1 КК України) – 0; 10) розголошення відомостей про заходи безпеки щодо особи, взятої під захист (ст. 381 КК України) – 2; 10) розголошення даних досудового слідства або дізнання (ст. 387 КК України) – 17. (Див.: Єдиний звіт про кримінальні правопорушення Форма № 1 (місячна) затв. наказом ГПУ від 23 жовтня 2012 р. № 100 за погодженням з Держстатом України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=110381&libid=100820&c=edit&_c=fo. – Заголовок з екрана).

криміналістична характеристика злочинів щодо розголошення професійних таємниць. Важливе значення для такої системи окремих криміналістичних методик мають способи розголошення професійних таємниць як самостійний структурний елемент криміналістичної характеристики злочинів щодо розголошення професійних таємниць. Саме їх дослідження дозволяє обрати ті шляхи і методи, які забезпечать ефективність розслідування злочинів щодо розголошення професійних таємниць.

Встановлення дії або бездіяльності у процесі розслідування нерозривно пов'язано із встановленням способу вчинення злочину. Дії завжди вчиняється тим чи іншим способом [1, с. 18]. Спосіб злочину як одна із найважливіших ознак злочину свідчить про якісну своєрідність злочинного посягання та вказує на те як, яким чином, шляхом використання яких сил та знарядь суб'єкт здійснює суспільно небезпечне діяння, яке визнається злочином [2, с. 17]. Дослідження способів вчинення злочинів є важливою передумовою розробки наукової методики розслідування злочинів [1, с. 21]. Отже, для вирішення завдання з розбудови криміналістичної характеристики злочинів щодо розголошення професійних таємниць першочерговим є встановлення сутності категорії «розголошення» як окремого способу вчинення злочинних посягань на інформацію з обмеженим доступом.

Для окреслення всього різноманіття проявів злочинних посягань на інформацію з обмеженим доступом, що становить предмет різних видів таємниць, законодавець використовує низку термінів, зокрема такі як: «незаконне збирання», «незаконне використання», «порушення», «розповсюдження», «розголошення» вказаної інформації. Термін «розголошення», як відповідний спосіб вчинення злочину, згадується у чотирнадцятьох диспозиціях статей Кримінального кодексу України. Проте законодавець не надає будь-яких пояснень, які ж саме дії, або, можливо, і бездіяльність, необхідно визнавати кримінально караним розголошенням. Отже, за таких умов необхідно дослідити існуючі визначення поняття «розголошення», що містяться як у науково-практичних коментарях до КК України, так і не чисельних монографічних дослідженнях окремих кримінально-правових та криміналістичних питань щодо особливостей злочинних посягань на певні види таємниць.

Проаналізувавши визначення поняття «розголошення», яке містяться у науково-практичних коментарях до КК України, можливо констатувати, що на сьогодні відсутнє єдине розуміння сутності досліджуваного поняття. Так, кожне з визначень зосереджує увагу на перелічені окремих способів розголошення певних таємниць. Так, наприклад, розголошення – це протиправне **ознайомлення** із цією інформацією іншої особи, якій ці відомості не повинні бути передані [3, с. 82]. Це визначення вказує лише на ознайомлення як окремий спосіб доведення таємниці до відома сторонньої особи. Ще в одному визначенні розголошення, зокрема лікарської таємниці, наголошується на незаконному повідомленні іншій особі (особам) цієї інформації. У цьому визначенні використовується термін **повідомлення** як окремий спосіб розголошення певних таємниць [3, с. 104]. Отже, поняття «розголошення», що містяться у науково-практичних коментарях до КК України, визначається сьогодні через різні терміни, такі як: «ознайомлення» [3, с. 82], «повідомлення» [3, с. 104], «доведення» [4, с. 143], «передача» [3, с. 387], «оприлюднення» [5, с. 10-11], які за своєю суттю є окремими способами доведення до відома сторонніх осіб інформації з обмеженим доступом.

Аналіз існуючих монографічних досліджень, що присвячені як проблемам кримінально-правової відповідальності за посягання на певні таємниці, так і криміналістичним аспектам забезпечення збереження певної інформації у таємниці, дозволив дійти висновку щодо відсутності єдиного, комплексного визначення поняття «розголошення». Так, під розголошенням комерційної або банківської таємниці Радутний О. Е. розуміє доведення її будь-яким способом до відома сторонньої особи за умов відсутності на це законних підстав [6, с. 143]. Надане визначення, на нашу думку, розкриває сутність поняття «розголошення» лише з погляду кримінально-правових питань. Сучасні ж криміналістичні дослідження окремих проблем, пов'язаних із розслідуванням злочинів щодо розголошення певних видів таємниць, надають дещо спрощені визначення поняттю «розголошення» як окремому способу вчинення злочину. Так, Новікова М. О. під розголошенням даних попереднього розслідування розуміє оприлюднення таких відомостей без згоди суб'єкта розслідування, незалежно від форми такого повідомлення, їх передачі чи доведення до відома хоча б однієї сторонньої особи, що спричинило настання будь-яких наслідків [5, с. 10-11]. Більшу абстрактність має визначення надане Лісогором В. Г. Так, на думку автора, розголошення відомостей – це вчинення посадовою особою таких дій, у результаті яких відомості, що не підлягають розголошенню, стають або можуть стати надбанням інших осіб [7, с. 32]. Таким чином, сьогодні у науковій літературі відсутнє єдине визначення поняття «розголошення», що зумовлює необхідність його етимологічного тлумачення.

Словники надають такі тлумачення слова «розголосити»: «...зробити відомим всім шляхом сповіщення, всім скрізь оголосити, розказати про що-небудь, розповсюдити що-небудь» [8, с. 643], так само – оголосити, розповсюдити (чутки, плітки), розказати багатьом, зробити повселюдним [9, с. 23]. Наведені визначення спонукають до логічного висновку про те, що людина, лише вступивши у спілкування з іншими особами, може довести що-небудь до їх відома. Спілкування є тією категорією, що досліджується різними науками, проте задля досягнення мети цієї статті, а саме визначення сутності поняття «розголошення» як способу вчинення злочину, необхідно звернутись до загальної психології, яка всесторонньо досліджує це явище.

Комунікативною стороною будь-якого спілкування є процес обміну інформацією. В умовах спілкування інформація формується, передається, уточнюється, тобто відбувається не простий рух інформації від однієї особи до іншої, а активний обмін нею. Обмін інформацією – це одна з основних функцій спілкування [10, с. 33, 39]. Так, на думку Бодалєва О. О., спілкування – це завжди взаємодія людей, за якою вони пізнають один одного, вступають в ті чи інші взаємовідносини, у процесі якого між ними встановлюється певне взаємне звернення (поведінка, яка обирається учасниками спілкування) [14, с. 11-12]. Найбільш очевидним засобом передачі інформації під час спілкування є мовлення людини. Основною функцією мовлення є комунікативна (або функція спілкування), яка передбачає використання мови для передачі інформації. Проте необхідно пам'ятати, що мовленнєве спілкування є лише ланкою (мовленнєвою ланкою) у цілісному акті людського спілкування [10, с. 39]. За таких умов, варто погодитись з Паригінім Б. Д., який зазначає, що спілкування (у широкому сенсі) – це багатогранний процес, який може бути одночасно і процесом взаємодії індивідів, і

інформаційним процесом, і відношенням людей один до одного, і процесом їхнього взаємовпливу один на одного, і процесом їхнього співпереживання та взаєморозуміння [12, с. 178]. Таким чином, розголошення професійних таємниць як психологічна взаємодія осіб проявляється під час спілкування (у широкому сенсі) між його учасниками. **Способи розголошення професійних таємниць** – це система дій під час спілкування, яка передбачає незаконний обмін інформацією обмеженого доступу, що відбувається за допомогою різних способів та засобів (мовленнєвих, технічних тощо), у результаті чого ця інформація доводиться до відома сторонніх осіб. Отже, можливо виокремити певні ознаки розголошення як способу вчинення посягання на професійні таємниці. По-перше, розголошення як акт спілкування, передбачає взаємодію між злочинцем та іншими особами, яка може бути безпосередньою або опосередкованою. По-друге, предметом взаємодії (спілкування) стає професійна таємниця. По-третє, наслідком такої взаємодії є те, що професійна таємниця стає відомою сторонній особі, тобто тій, яка не має законних підстав доступу до неї. По-четверте, обмін інформацією, що складає предмет професійної таємниці, є незаконним, тобто порушує законну заборону розголошення інформації з обмеженим доступом.

У методиці розслідування злочинів доцільно розрізняти спосіб підготовки до вчинення злочину, спосіб учинення злочину, а також спосіб його приховування [1, с. 18-19]. Розголошення, будучи актом психологічної взаємодії, може виявлятися як у одиничній дії, так і у системі таких дій. Дії, що утворюють розголошення як спосіб злочинного посягання на професійні таємниці, певним чином впорядковані відповідно до мети діяльності злочинця та утворюють певну структуру способу злочину як самостійної системи. Таким чином, розголошення професійних таємниць, як спосіб злочину є **збірним поняттям** і може включати систему дій щодо підготовки, вчинення, а також приховування цієї категорії злочинів.

Під **готуванням до злочину** розуміється підшукування або пристосування засобів чи знарядь, підшукування співучасників або змова на вчинення злочину, усунення перешкод, а також інше умисне створення умов для вчинення злочину (ст. 14 КК України). **Спосіб готування** у злочинах щодо розголошення професійних таємниць може включати окремі дії з вербування співучасників (інформаторів), зі збирання (у т. ч. копіювання), а також зберігання інформації з обмеженим доступом, з метою подальшого доведення її до відома сторонніх осіб. Під збиранням інформації розуміють вчинення дій, спрямованих на отримання відомостей, що становлять таємницю². Так, у злочинах щодо розголошення професійних таємниць збирання інформації з обмеженим доступом має місце не завжди. Незаконне ж зберігання інформації – це будь-які дії, пов'язані з утриманням інформації обмеженого доступу у володінні злочинця незалежно від його тривалості, проте з подальшим її доведенням до відома сторонніх осіб.

Спосіб учинення злочину (modus operandi system) свідчить про те, як, яким чином особа вчиняє небезпечне діяння, які прийоми, методи і засоби вона застосовує

²Примітка. Сьогодні у зв'язку з науково-технічним прогресом, поширення набули різні способи збору інформації з обмеженим доступом. Так, найбільш доступний спосіб зібрати інформацію це її скопіювати. Прикладом може слугувати потрапляння фотокопії протоколів допиту свідків у засоби масової інформації. Цікаво, що ці протоколи містять попередження про обов'язок свідків не розголошувати відомості, які безпосередньо стосуються суті кримінального провадження та процесуальних дій.

для цього [13, с. 276]. Так, злочини щодо розголошення професійних таємниць найчастіше вчиняються шляхом дій, і лише в окремих випадках – шляхом бездіяльності³. Загалом, способи вчинення злочинів щодо розголошення професійних таємниць можуть виявлятися, по-перше, у діях щодо порушення встановленого законом порядку використання інформації з обмеженим доступом, внаслідок чого вона розголошується. **Порушення порядку використання** може виявлятися як у формі активної, так і пасивної дії (бездіяльність), що порушують конкретні правила, спеціально встановлені для охорони професійної таємниці, яка міститься у документах, або в інших носіях, внаслідок чого вона стає відомою стороннім особам. Наприклад, у зв'язку з порушенням правил зберігання використання та відправлення документів, що містять банківську таємницю, зокрема непозначення таких документів (у т. ч. електронних) грифом «Банківська таємниця», або ж нехтування внутрішнім зв'язком під час передачі такої інформації, банківська таємниця була доведена до відома сторонніх осіб. Так, за даними експертів почастишали випадки призначення комп'ютерно-технічних експертиз у справах щодо несанкціонованого списання грошових коштів з рахунків. Причиною цього є недбале ставлення користувачів до зберігання паролів до ключів електронного цифрового підпису (ЕЦП) та системи «Клієнт-банк», які містять банківську таємницю [14, с. 107].

По-друге, способи вчинення злочинів щодо розголошення професійних таємниць можуть виявлятися у **незаконному доведенні до відома сторонньої особи** такої інформації. Причому способи такого доведення інформації можуть бути різноманітними, зокрема повідомлення, сповіщення, оголошення, поширення, розповсюдження, оприлюднення, передача, збут. Таким чином, практичне дослідження способів вчинення злочинів щодо розголошення професійних таємниць демонструє множинність діянь, які визнаються кримінально караним розголошенням. Це зумовлює актуальність розробки класифікації всіх існуючих способів вчинення злочинів щодо розголошення професійних таємниць.

Психологічний процес обміну будь-якою інформацією передбачає використання певних засобів задля доведення її до відома особи. Першим критерієм класифікації способів учинення розголошення професійних таємниць є засоби, за допомогою яких відбувалось розголошення. Розголошення професійних таємниць може здійснюватися за допомогою вербальних і невербальних засобів. **Вербальні** (лат. *verbalis* – усний, словесний) – це мовні засоби спілкування. Людське мовлення існує не інакше, як у рамках мови, що являє собою систему знаків, які служать засобом людського спілкування, розумової діяльності, способом вираження самосвідомості особистості, а також передачі і збереження інформації. Одиницею виміру мови, її елементарною цеглинкою є слово [10, с. 34]. Слово як спосіб вчинення злочину, зазначає О. Н. Колесніченко, може бути вимовлено злочинцем усно, безпосередньо впливаючи на потерпілого та інших осіб [1, с. 19]. **Невербальне** ж спілкування не передбачає використання звукового мовлення, природної мови в якості засобу спілкування. Не-

³Примітка. Це може виявлятися у неналежному зберіганні документів (у широкому сенсі), чи не усуненні тих обставин, що сприяли ознайомленню з певними документами, які містять професійну таємницю. Наприклад, лікар забуває зачинити двері у кабінет, в якому у доступному місці, на столі, знаходяться результати аналізів на виявлення зараження ВІЛ чи іншої невиліковної хвороби.

вербальне – це спілкування за допомогою міміки, жестів та пантоміміки, через прямі сенсорні чи тілесні контакти [15, с. 516]. Мова жестів – самостійна мова, яка виникла природно або була штучно створена, що складається з комбінації жестів, кожен з яких виробляється руками в поєднанні з мімікою, формою або рухом роту і губ, а також у поєднанні з положенням корпусу тіла. Ця мова, в основному, використовується задля спілкування з людьми, які мають порушення слуху.

Другою підставою класифікації способів розголошення професійних таємниць можливо визнати **опосередкованість спілкування**, під час якого інформація з обмеженим доступом доводиться до відома сторонньої особи. Будь-яке спілкування може відбуватись на основі особистих контактів і безпосереднього сприйняття однієї людини іншою, тобто **прямого спілкування**, або ж відбувається через посередників, якими можуть бути інші люди, тобто **непрямого спілкування**. Так, якщо спілкування здійснюється за допомогою природних органів, які надані живій істоті природою, то таке спілкування є **безпосереднім**. Проте, якщо спілкування пов'язане з використанням спеціальних засобів і знарядь⁴ для організації спілкування та обміну інформацією, то воно називається **опосередкованим** [16].

Третьою підставою класифікації способів розголошення професійних таємниць є кількість осіб, до відома яких була доведена професійна таємниця. Розголошення як акт спілкування передбачає певну взаємодію людей. Спілкування ж рівною мірою є соціальним та індивідуальним явищем [13, с. 39]. Так, Бодалев О. О. виокремлює такі види спілкування, як міжособистісне, спілкування особистості з різними спільнотами, а також спілкування цих спільнот між собою [11, с. 10]. Так, **за кількістю осіб**, до відома яких було доведено професійну таємницю, можливо виокремити розголошення вчинене під час **міжособистісного, групового⁶, масового** спілкування. При цьому дійсне міжособистісне спілкування, зазначає Бодалев О. О., – це завжди діалогічне спілкування, що передбачає активність обох його учасників [11, с. 11-12]. Отже, **за активністю одного з суб'єктів спілкування** міжособистісне розголошення професійних таємниць може мати як форму **діалогу**, так і монологу. Варто зазначити, що активне спілкування між особами може мати як одноразовий, так і систематичний характер. Активне та систематичне спілкування осіб у злочинах щодо розголошення професійних таємниць має місце при неодноразовому зверненні сторонньої особи з метою отримати інформацію з обмеженим доступом. Це можливо простежити у випадках розголошення слідчої таємниці (даних оперативно-розшукової діяльності, досудового слідства). Так, Маслов О. Є. зазначає, що поширення отримали випадки цілеспрямованих «вербувальних підходів» кримінальних структур до слідчих та оперативних співробітників, які є

⁵Примітка. Так, обвинувачений М. зателефонував зі свого стаціонарного телефону на домашній номер телефону Л., якому умисно розголосив таємницю усиновлення. (Див. Вирок Тетіївського районного суду Київської області, від 11 листопада 2008 року, №1-194 (№ у ЄДРСР: 9000885).

⁶Примітка. Прикладом розголошення професійної таємниці групі осіб, може слугувати перший в Україні випадок притягнення в 2013 році до кримінальної відповідальності за ст. 132 КК України особи за розголошення ВІЛ-статусу особи. Так, особою, при безпосередньому спілкуванні з людьми на батьківських зборах у школі, було розголошено ВІЛ-статус дитини. Суд визнав винним медпрацівника, позбавив його права займатися медичною практикою строком на один рік, і оштрафував його.

представниками різних правоохоронних відомств, з метою отримання «інформатора» кримінальних структур [17, с. 14]. При цьому, як правило, наголошує Лісогор В. Г., такі дії інформаторів є суворо конспіративні. За даними науковця 20% із виявлених організаторів злочинних угруповань мали радників із числа правоохоронних органів [7, с. 48], що, безумовно, передбачає постійну та активну взаємодію обох сторін.

Детермінуючий вплив як на зміст спілкування, так і на його форму справляють права та обов'язки, які має кожний конкретний учасник діяльності. Більш того, зазначає Бодалев О. О., характер такого спілкування багато в чому буде залежати від ступеня засвоєння кожним з них своїх прав та обов'язків, готовності та бажання підпорядкувати свою діяльність закону [11, с. 11]. Так, у злочинах щодо розголошення професійних таємниць названа особливість проявляється у тому, що особа злочинця, яка розуміє свій обов'язок зі збереження відповідної інформації у таємниці, може діяти як **таємно**, так і **відкрито**. Відповідно, четвертою підставою класифікації способів вчинення розголошення професійних таємниць є **характер дій злочинця (відкрито, таємно)**. Важливе значення при цьому відіграють мотив та мета, яких бажає досягти злочинець, розголошуючи професійну таємницю. Так, Лісогор В. Г. зазначає, що мотив і мета розголошення таємниці досудового слідства належать до тих суб'єктивних факторів, які мають вирішальне значення при виборі засобів та прийомів досягнення мети, визначають характер і спрямування дій особи щодо розголошення інформації [7, с. 30-31]. У результаті проведеного автором особистого інтерв'ювання слідчих правоохоронних органів МВС, СБУ, прокуратури України було встановлено, що? переважно, якщо особа злочинця переслідує низькі мотиви, наприклад, мотиви *помсти* певній особі, то найчастіше вона *відрито* розголошує таємницю. Особа ж, яка переслідує корисливі мотиви, наприклад, *матеріального збагачення* за рахунок розголошення професійної таємниці, найчастіше діє *таємно*, бажаючи зберегти свою професійну діяльність незаплямованою⁷.

П'ятою підставою класифікації способів розголошення професійних таємниць є **вид спілкування**, під час якого до відома сторонньої особи доводиться професійна таємниця. Так, розголошення професійних таємниць може мати місце як під час **неформального (побутового)**, так і під час ділового (**професійного**) спілкування.

Шостою підставою для класифікації способів розголошення професійних таємниць є **зміст спілкування**, під час якого відбувається розголошення професійних таємни-

⁷Примітка. Наприклад, у кримінальному провадженні за обвинувачення громадянина Л. у вчиненні злочинів за статтями 163, 361-2 КК України було встановлено, що інформація з обмеженим доступом, а саме таємниця зв'язку, носієм якої був мобільний оператор, незаконно була збута Л. за матеріальну винагороду. У ході з'ясування обставин її «витоку» було встановлено, що до оператора мобільного зв'язку надійшло лише одне звернення щодо надання вказаної інформації, ініціатором якого був один з працівників правоохоронних органів. За результатами проведеного службового розслідування відносно вказаного працівника правоохоронного органу не було встановлено причетних осіб до «витоку» таємниці зв'язку. Таким чином, у розглянутому випадку особа використовуючи свої професійні права та обов'язки діяла «таємно», що ускладнило розслідування злочину щодо розголошення професійної таємниці. (Див.: матеріали архівної кримінальної справи Київського районного суду м. Харкова, № 1 -1091/11/09).

⁸Примітка. Наприклад, це може бути оприлюднення або демонстрування фото-, відеоматеріалів чи звукозаписів; надання документів (у широкому сенсі), які містять професійну таємницю, у т. ч. їх копій, стороннім особам.

ць. За цим критерієм можливо виокремити **матеріальне** та **діяльнісне** розголошення. Способи **матеріального** розголошення професійних таємниць передбачають обмін предметами чи документами, які містять інформацію обмеженого доступу⁸. **Діяльнісні** способи вчинення злочинів щодо розголошення професійних таємниць передбачають вчинення певних дій, операцій, які призводять до того, що інформація з обмеженим доступом стає відома сторонній особі, а також вплив злочинця на предмет злочинного посягання (зокрема, незаконне копіювання та поширення документів чи інших носіїв професійних таємниць).

Приховування злочинів є однією з форм протидії розслідуванню. Спосіб приховування злочину тісно пов'язаний зі способом вчинення злочину [1, с. 19]. Так, спосіб приховування (або маскуванню) у злочинах щодо розголошення професійних таємниць може включати маскуванню факту незаконного розголошення фактом вчинення нібито іншого злочину, наприклад, службової недбалості певної особи, наприклад, щодо зберігання певних документів, або ж взагалі викраденням останніх.

Отже, розголошення професійних таємниць як спосіб злочину є, і охоплює тріаду: спосіб готування до вчинення злочину, спосіб вчинення, а також спосіб приховування злочинів. При цьому спосіб злочину не завжди має повну структуру [13, с. 275]. Перш за все, це пояснюється особливостями предмета злочинного посягання за досліджуваною категорією кримінальних проваджень. Йдеться про різновид самої інформації з обмеженим доступом (текстова, звукова, візуальна тощо), яка становить професійну таємницю. Тому що саме вона як предмет посягання детермінує обрання способу готування, вчинення й приховування злочину⁹. Так, вчиняючи злочини щодо розголошення професійних таємниць, особа може вдаватись до дії із готування та приховування злочину, або ж взагалі відмовитись від них дій.

Таким чином, розголошення професійних таємниць як спосіб учинення злочину має психологічну природу, що проявляється у взаємодії між учасниками спілкування. Спосіб розголошення професійних таємниць – це система дій під час спілкування, яка передбачає незаконний обмін інформацією обмеженого доступу, що відбувається за допомогою різних способів та засобів (мовленнєвих, технічних тощо), у результаті чого така інформація доводиться до відома сторонніх осіб. Розроблена класифікація способів розголошення професійних таємниць включає шість підстав, завдяки яким виокремлено такі види: вербальні та невербальні; прямі та непрямі; безпосередні та опосередковані; міжособистісні, групові та масові; таємні та відкриті; неформальні (побутові) та ділові (професійні); матеріальні та діяльнісні.

Список літератури:

1. Колесниченко А. Н. Общие положения методики расследования отдельных видов преступления : конспект лекций по советской криминалистике / А. Н. Колесниченко ; Харьковский юридический институт. Кафедра криминалистики. – Х. : Юрид. ин-т, 1965. – 47 с.

⁹Примітка. Наприклад, якщо професійна таємниця, що зафіксована на певному носії, то злочинець з скопіювавши її може залишивши при цьому певні сліди (речові або електронні), які у подальшому можуть бути знищено. Проте якщо професійна таємниця відображена лише ідеально у пам'яті особи, то злочинець, як правило, не вдається до дій щодо готування та приховування злочину.

2. Панов Н. И., Щур Б. В. Об изучении способа совершения преступления в науках криминального цикла: междисциплинарный подход / Н. И. Панов, Б. В. Щур // Криминалист первопечатный. – 2013. – № 6. – С. 17-33.
3. Тацій В. Я. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. / за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. – 5-те вид. – Х. : Право, 2013. – Т. 2: Особлива частина. – 1416 с.
4. Радутний О. Е. Кримінальна відповідальність за незаконне збирання, використання та розголошення відомостей, що становлять комерційну або банківську таємницю : монографія / О. Е. Радутний. – Х. : Ксілон, 2008. – 202 с.
5. Новикова М. А. Расследование разглашения данных предварительного расследования и сведений о мерах безопасности, применяемых в отношении участников уголовного судопроизводства : автореф. дис. на соискание учён. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Уголовный процесс, криминалистика; оперативно-розыскная деятельность» / М. А. Новикова ; Академия управления МВД России. – М., 2009. – 23 с.
6. Радутний О. Е. Кримінальна відповідальність за незаконне збирання, використання та розголошення відомостей, що становлять комерційну або банківську таємницю : монографія / О. Е. Радутний. – Х. : Ксілон, 2008. – С. 143.
7. Лісогор В. Г. Криміналістичне забезпечення збереження таємниці досудового слідства : навч.-практич. посібник / В. Г. Лісогор ; М-во внутр. справ України. Юрид. акад. – Д. : Юрид. акад. МВС України, 2005. – 156 с.
8. Ожегов С. И. Словарь русского языка: 70000 слов / С. И. Ожегов ; под ред. Н. Ю. Шведова. – 23-е изд. – М. : Рус. яз., 1991. – 915 с.
9. Даль В. Толковый словарь живого Великорусского языка / В. Даль. – М. : Рус. яз., 1980. – Т. IV. – С. 683.
10. Удалова Л. Д. Теорія та практика отримання вербальної інформації у кримінальному процесі України : монографія / Л. Д. Удалова. – К : Вид. ПАЛИВОДА А. В., 2005. – 324 с.
11. Бодалев А. А. Психология общения: Избранные психологические труды / А. А. Бодалев. – М. : Издательство МОДЭК, МПСИ, 2007. – С. 256.
12. Парыгин Б. Д. Основы социально-психологической теории / Б. Д. Парыгин. – М., 1971. – 352 с.
13. Шепітько В. Ю. Криміналістика : підручник / [В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова, В. А. Журавель та ін.] ; за ред. проф. В. Ю. Шепітька. – 4-е вид. – Х. : Право, 2008. – С. 464.
14. Билык А. С. Проведение экспертизы при несанкционированном переводе средств в системе «Клиент-банк» / А. С. Билык // Актуальні питання судової експертизи та криміналістики : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 90-річчю створення Харківського науково-дослідного інституту судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса (Харків, 7-8 листопада 2013 року). – Х. : Право, 2013. – С. 107-108.
15. Немов Р. С. Психология : учеб. [для высш. учеб. заведений] : в 3 кн. / Р. С. Немов – 4-е изд. – М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2003. – Кн. 1: Общие основы психологии. – 688 с.
16. Рыжковская Т. Л. Основы психологии и педагогики / Т. Л. Рыжковская. – Режим доступа. – [Электронный ресурс] : <http://psyera.ru/vidy-obshcheniya-1192.htm>.
17. Маслов А. Е. Следственная тайна как средство преодоления противодействия расследованию : автореф. дис. на соискание учён. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Уголовный процесс, криминалистика; оперативно-розыскная деятельность» / А. Е. Маслов ; Воронеж. гос. ун-т. – Воронеж, 2001. – 24 с.

Резнікова А. И. Сущность, виды и классификация способов разглашения профессиональных тайн / А. И. Резникова // Ученые записки Таврического национального университета имени В. И. Вернадского. Серия: Юридические науки. – 2013. Т. – 26 (65). № 2-2. – С. 121-130.

В статье анализируется определение понятия разглашения как самостоятельного способа совершения преступлений в отношении профессиональных тайн, исследуется его структура. Предлагается авторское определение понятия «разглашение профессиональных тайн», выделяются его признаки как отдельного способа совершения преступлений. Разработана классификация способов совершения преступлений относительно разглашения профессиональных тайн.

Ключевые слова: профессиональная тайна; разглашение, способ совершения преступления; классификация.

THE ESSENCE, TYPES AND CLASSIFICATION OF METHODS OF DISCLOSURE OF THE PROFESSIONAL SECRECY

Reznikova H. I.

*Research Institute Study of Crime Problems named after Academician
V. V. Stashys National Academy of Legal Sciences of Ukraine, Kharkov, Ukraine*

The problem of keeping a professional secret is of long old standing. The concept of professional secret and the issues of criminal responsibility for the disclosure of professional secrecy have not been studied comprehensively yet. However, it is the question of urgent importance. The professional secrecy is a general obligation not to disclose secrets, imposed on all persons that, due to their professional status, have access to such secrets. It is an obligation of public order and deontology, sanctioned by criminal law and by disciplinary measures. So, methods of the disclosure of the professional secrets is a system of actions during the communication, which involves the illegal exchange of information with limited access, is using various ways and means (speech, technical, etc.), so this information is made available to unauthorized persons. Thus, the signs of the «disclosure» of the professional secrets as the methods of the committing a crime, is including: the interaction between the offender and other persons who may be direct or indirect; the object of the interaction (communication) is a professional secret; professional secret becomes known to a third person who has no legitimate grounds to access it; the exchange of professional secrecy is illegal. So, this method of the committing of a crime connected with the professional secrecy has a psychological nature. The classification of the methods of the committing the crimes as to the disclosure of the professional secrets include: verbal and non-verbal, direct or indirect, immediate and mediated, interpersonal, group and mass, clandestine or open, informal (domestic) and business (professional) material and activity.

Key words: professional secrecy, disclosure, method of the committing a crime, classification.